

ایران از آغاز تا اسلام

* مؤلف: رومن (رومان) گیرشمن

* مترجم: محمد معین

* ناشر: علمی - فرهنگی

* سال نشر: ۱۳۷۴

* نوبت چاپ: دهم

* محل نشر: تهران

مؤلف کتاب، استاد دکتر رومن (رومان) گیرشمن «Roman Ghirshman»، به دلیل فعالیت‌ها و نوشته‌هایش شناخته شده‌ترین باستان‌شناس خارجی در ایران است. از طرف دیگر مترجم کتاب - مرحوم استاد دکتر محمد معین - نیز از چهره‌های بنام و از استادان بزرگ فرهنگ و ادب ایران است که سالیان دراز با مؤلف محترم آشنایی، دوستی و همین‌طور مراوده و ملاقات‌های علمی داشته است.

ایران از آغاز تا اسلام، ترجمه متن فرانسوی کتاب: «L'Iran, des Origines à l'Islam» است که برای اولین بار در سال ۱۹۵۱ میلادی انتشارات «Payot» در پاریس به چاپ رسانده است. البته این کتاب علاوه بر ترجمه فارسی، به زبان‌های ژاپنی، انگلیسی (انتشارات «Penguin»)، و ایتالیایی (انتشارات «Einaudi») نیز برگردانده و منتشر شده است. همین‌طور در ۲۵ فوریه سال ۱۹۷۶ میلادی مجدداً متن فرانسوی کتاب توسط انتشارات «Albin Michel» در پاریس بازنگاری و به زیور طبع آراسته شده است. مؤلف محترم، در این کتاب، که یک دوره گذرا و در عین حال همراه با تأمل راجع به گذشته باستانی ایران، از دیرترین ایام (پیش از تاریخ) تا سقوط سلسله ساسانی را در برمی‌گیرد، با دیدی کلی نشیب و فرازهای تاریخ چند هزار ساله باستانی ایران را با استفاده از مدارک و یافته‌های باستان‌شناسی به معرض نمایش می‌گذارد. هر چند دوره زمانی طولانی مورد بررسی، موجب شده بسیاری از مطالب کتاب به گونه چکیده و گزیده بیان شود (به این معنا که سرگذشت فلات ایران در مدتی متجاوز از بیست هزار سال در کتابی کم حجم، در ۳۲۶ صفحه قطع وزیری گنجانیده شده است) ولی ذکر مجسمه‌سازی، ادبیات، علوم، مذاهب، طبقات اجتماعی و همچنین پرهیز از گرفتار شدن در تنگنای تاریخ سیاسی صرف، باعث می‌شود که اثر فوق‌ترها برای دانشجویان و خوانندگان

عادی که حتی محققان نیز قابل استفاده باشد.

از آنجا که مؤلف خود باستان‌شناس چیره‌دستی بوده، که سال‌ها در ایران سرپرستی فعالیت‌های حفاری و میدانی را به‌عهده داشته است، منابع مورد استفاده نیز منحصر به آثار مکتوب نبوده و از هر اثر به‌جای مانده در احیای مجدد زندگی اجتماعی مردان ایرانی به خوبی سود برده و هم از این روست که به تاریخ فرهنگی، تمدنی، هنری و اجتماعی، کمتر از تاریخ سیاسی عنایت نداشته است. کلی‌نگری نویسنده و توجه به نقش مهم و حیاتی جغرافیای طبیعی و سیاسی ایران و تأثیرات آن در حیات اجتماعی مردم این سامان، همراه با استفاده از تصاویر و نقوش متعدد جلوه‌ای زنده‌تر به مطالب و محتویات کتاب داده و فهم آن را آسان‌تر می‌نماید. چنان‌که پروفیسور مالوان «Prof. Mallowan»، استاد باستان‌شناسی آسیای غربی در دانشگاه لندن، این کتاب را «تلویزیون عهد باستان» نامیده می‌گوید: این کتاب نقاشان ظروف سفالین تل باکون «Tell Bakoun» - نزدیک تخت جمشید در عهد ماقبل تاریخ - ورود نخستین سواران آریایی به نجد ایران، کاخ‌های تخت جمشید، داریوش سوم در حال فرار از برابر اسکندر، شکست امپراتور روم «Valerien» از شاپور پادشاه ساسانی و مناظر بسیار دیگر را یکی بعد از دیگری از نظر خواننده می‌گذراند. نویسنده همان گونه که پیروزی‌های ملتها و علل آنها را شرح می‌دهد، شکست‌های آنان را هم با ذکر سبب‌ها بیان می‌کند.

مع‌هذا محاسن کتاب مانع از ذکر دیدگاه‌های نسبتاً اروپا محور وی از جمله تأکید بر هلنیسم و تأثیرات فرهنگی آن بر مشرق نیست. بهتر بود نویسنده در نسخه اصلی، فصلی جداگانه به معرفی و بررسی منابع مورد استفاده اختصاص می‌داد. همان سان که کریستین سن در کتاب ساسانیان به خوبی آن را انجام داده است. این نقیصه را مترجم در نسخه فارسی تا حدودی، با درخواست از مؤلف، که منجر به تهیه و چاپ فهرستی از منابع تاریخی و باستان‌شناسی ایران پیش از اسلام شد، حل نموده است. همچنان‌که مترجم در سایر موارد نیز با مقایسه متن فرانسوی و ترجمه انگلیسی کتاب و انجام مذاکره مستقیم با مؤلف و نوشتن حواشی و پانویس‌های سودمند، موجب افزایش امتیازات مثبت کتاب شده است.

نتیجه داوری و ارزیابی کتاب به شرح زیر خلاصه می‌شود:

الف. نقاط قوت:

۱. مسئولیت‌های سرپرستی و حضور مستقیم و درازمدت مؤلف در فعالیت‌های میدانی و حفاری‌های باستان‌شناسی دوران‌های مختلف ایران و استناد به یافته‌های باستان‌شناسی وی و هیئت‌های فرانسوی، چرا که علی‌رغم گذشت نیم قرن از تألیف کتاب هنوز اکثر گزارش‌های حفاری‌های هیئت‌های فرانسوی به فارسی ترجمه نشده است؛
۲. جامعیت و کلی‌نگری، کتاب همه ادوار تاریخی، مورد نظر را در عین اختصار در خود گنجانده است؛
۳. همه جنبه‌نگری کتاب از نظر توجه به جنبه‌های تاریخی، به ویژه، تاریخ اجتماعی و زمینه‌های باستان‌شناسی، هنر، معماری، مجسمه‌سازی و ...؛
۴. توجه خاص مؤلف به نقش جغرافیای طبیعی و سیاسی ایران و تأثیر آن در حیات اجتماعی؛
۵. قوت و دقت مترجم و گفت‌وگوی مستمر و مستقیم وی با مؤلف در ضمن کار ترجمه و افزودن یادداشت‌ها و حواشی سودمند و مفید توسط مترجم؛
۶. تهیه و افزودن منابع و مأخذ به درخواست مترجم توسط مؤلف برای نسخه فارسی؛
۷. افزودن تصاویر مضاعف در انتهای ترجمه فارسی. گفتنی است که این تصاویر در نسخه اصلی فرانسوی نیست و از نسخه انگلیسی استفاده شده است.

ب. نقاط ضعف:

۱. کهنه شدن پاره‌ای از اطلاعات کتاب با توجه به یافته‌های جدید از حفاری‌های مربوط به دوران‌های مختلف پیش از تاریخ و تاریخی و غیره ایران در دهه‌های اخیر.
۲. کیفیت خوب تصاویر، نقشه‌ها و غیره در نسخه‌های فرانسوی و انگلیسی و چاپ ضعیف آن در ترجمه فارسی.

ج. پیشنهادها:

۱. استفاده از کتاب به عنوان متن کمک درسی برای دوره‌های کاردانی و کارشناسی باستان‌شناسی، موزه‌داری، هنر و مانند آن.
۲. اصلاح و افزودن یافته‌های جدید باستان‌شناسی به صورت یک فصل مستقل یا ضمیمه فصول مربوطه کتاب مانند: مبحث کنگاور در صفحات ۲۶۲ الی ۳۲۰، یا نتایج

حفاری‌های اخیر شوش توسط آقای کابلی باستان‌شناس ایرانی در مورد اثبات حملات نظامی اسکندر به شوش با توجه به آثار و ابزار آلات نظامی و نیز آثار آتش‌سوزی متأثر از حملات نظامی که در حفاری‌های اخیر آن منطقه به‌دست آمده است. موضوع مطالعه خطوط لوح‌ها و کتیبه‌های هخامنشیان و غیره یا کشف کتیبه‌های سوزنی در تخت جمشید مورد توجه قرار گیرد.

۳. اصلاح اغلاط چاپی به‌خصوص موردی که مترجم در سطر ۶ صفحه ۴۳۰ در ترجمه کتاب به عنوان حاشیه ذیل کلمه «دوره سامانیان» می‌نویسد که: با مراجعه به متن کتاب اصلی و تصحیح شده فرانسوی (چاپ ۱۹۷۶) - در صفحه ۳۵۰ پاراگراف دوم سطر ۲۰ کلمه «Safavides» درست است.

